

סיפור הלל בערב פסח שחל בשבת

פסחים סו.

נמרא. תנו רבנן: הלכה זו נתעלמה מבני בתירא. פעם אחת הל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון וידע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו.

אמרו לו: כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת? והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו: מנין לך?

אמר להם: נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד. מה מועדו האמור בתמיד - דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח - דוחה את השבת.

ועוד, קל וחומר הוא: ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת - אינו דין שדוחה את השבת. מיד הושיבוהו בראש ומינהוה נשיא עליהם, והיה הורש כל היום כולו בהלכות הפסח.

ירושלמי (פסחים פ"ו, ה"א):

גמי זו הלכה נעלמה מזקני בתירא. פעם אחת הל ארבעה עשר להיות שבת, ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו יש כאן בבלי אחד והלל שמו, ששימש את שמעיה ואבטליון - יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. איפשר שיש מבנו תוחלת.

שלחו וקראו לו. אמרו לו: שמעת מימך כשחל י"ד להיות בשבת אם דוחה את השבת אם לאו?

אמר להן וכי אין לנו אלא פסח אחד בלכר דוחה את השבת בכל שנה, והלא כמה פסחים ירחו את השבת בכל שנה? אית תניי תני מאה, אית תניי תני מאותים, אית תניי תני ג' מאות. מאן דאמר מאה - תמידין, מאן דאמר מאותים - תמידין ומוספי שבתות. מאן דאמר ג' מאות - תמידין ומוספי שבתות של ימים טובים ושל ראשי חודשים ושל מועדות. אמרו לו כבר אמרנו שיש עמך תוחלת.

התחיל ר' יוחנן מדיקש ומקל וחומר ומגודדה שיהי.

מדיקש - הואיל ותמיד קרבן ציבור ושפסח קרבן ציבור, מה תמיד קרבן ציבור דוחה שבת אף פסח קרבן ציבור דוחה את השבת. מקל וחומר - מה אם תמיד שאין מדייבין על עשייתו כרת דוחה את השבת פסח שהדייבין על עשייתו כרת אינו דין שידחה את השבת.

מגודדה שיהי - נאמר בתמיד (בפסח) כה (ב) בפסח ונאמר בפסח (שם פ ב) בפסח - מה תמיד שנאמר בו בפסח יודח את השבת אף פסח שנאמר בו בפסח יודח את השבת, אמרו לו כבר אמרנו אם יש תוחלת מבבלי.

דיקש שאמר י"ד לו תשובה. לא, אם אמרת בתמיד שבו י"ד קיצצה תאמר בפסח שאין לו קיצצה.

ק"ו שאמרת י"ד לו תשובה. לא, אם אמרת בתמיד שיהי קדשים תאמר בפסח שהוא קדשים קלין.

גודדה שיהי שאמרת שאין אדם דין גודדה שיהי מעצמו. אף על פי שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו. מה שאמר להן יבוא עליך, כך שמעתו שמעיה ואבטליון. כיון ששמעו ממנו כן, עמדו וסינו אותו נשיא עליהן.

טלטול הסכין - "אם אינם נביאים הם, בני נביאים תסו":

המשך הסוגיה פסחים סו.

התחיל מקגמרן כדברים, אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם - עצלות שחיתת כבם, שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.

אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא, הנח להן לישראל אם אין נביאים הן - בני נביאים הן.

למחר, מי שפסחו טלח - תוחבו בעצמך, מי שפסחו גדי - תוחבו בין קרניו.

ראח מעשה ונוכח הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון.

כבא מציעא פד: "שלושת ענוותנין הן, ואלו הן: אבא, ובני בתירא, ויונתן בן שאול".

ירושלמי שם (פסחים פ"ו ה"א):

כיון שמינו אותו נשיא עליהן התחיל מקנתרן בדברים, ואומר: מי גרם לכם לצרף לבבלי הזה? לא על שלא שימשתם לשני גדולי עולם לשמיעה ואבטליון שהיו יושבין אצלכם. כיון שקינתרן בדברים נעלמה הלכה ממנו. אמרו לו: מה לעשות לעם ולא הביאו סכיניהם? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי, אלא הניחו לישראל, אם אינן נביאין בני נביאים הן. מיר כל מי שהיה פסחו טלה היה תוחבה בנייתו, נדי היה קושרה בין קרניו. נמצאו פסחיהן מביאין סכיניהן עמהן. כיון שראו את המעשה נזכר את ההלכה. אמר: כך שמעתי משמיעה ואבטליון.
ר' זעירה בשם ר"א כל תורה שאין לה בית אב אינו תורה.

תוספתא פסחים פ"ד, ה"ג-יד:

פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שאלו את הלל הזקן פסח מהו שידחה את השבת אמ' להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת הרבה משלש מאות פסחים יש לנו בשנה ודוחין את השבת חברו עליו כל העזרה אמ' להם תמיד קרבן צבור ופסח קרבן צבור מה תמיד קרבן צבור ודוחה את השבת אף פסח קרבן צבור דוחה את השבת.
דבר אחר נאמר בתמיד מועדו ונאמ' בפסח מועדו מה תמיד שנאמ' בו מועדו דוחה את השבת אף פסח שני בו מועדו דוחה את השבת ועוד קל וחומר ומה תמיד שאין חייבין עליו כרת דוחה את השבת פסח שחייבין עליו כרת אינו דין שידחה את השבת. ועוד מקובלני מרבתי שפסח דוחה את השבת ולא פסח ראשון אלא פסח שני ולא פסח צבור אלא פסח יחיד.
אמרו לו מה יהא על העם שלא הביאו סכינין ופסחין למקדש? אמ' להם: הניחו להם רוח הקדש עליהם, אם אין נביאין הן בני נביאין הן. מה עשו ישראל באותה שעה מי שפסחו טלה טמנו בצמרו נדי קשרו בין קרניו והביאו סכינין ופסחים למקדש ושחטו את פסחיהן בו ביום מינו את הלל נשיא והיה מורה להם בהלכות פסח.

מירוש המשנה לרמב"ם מסכת זבחים הקדמה

הקרבנות נחלקים באופן אחר לארבעה סוגים, קרבן צבור, וקרבן יחיד, וקרבן צבור כעין קרבן יחיד, וקרבן יחיד כעין קרבן צבור...

והסוג הרביעי קרבן יחיד כעין קרבן צבור. והוא קרבן פסח ששוחט כל אדם ביום ארבעה עשר בניסן כמו שנתבאר בפסחים.

דמיון סוג זה לקרבן צבור לפי שהוא דוחה את השבת ואת הטומאה כמו קרבן צבור, לפי שהכלל אצלנו כל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את השבת ואת הטומאה, וכל שאין קבוע לו זמן אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה.

עולת ראייה עמוד קעח:

הופעת הקדושה המקשרת את הכה הלאומי הכללי של כנסת ישראל, להיות כאיש אחד ממש, עד שקרבן היחיד של כל אחד נחשב כקרבן ציבור – זהו הענין המתגלה בקרבן הפסח.

ולעומק הרושם שהכלל כולו מתאחד בזה לא התאחדות חברתית, מקובצת מאישים בודדים שעל ידי המגע המשא ומתן היומי הם מתאחדים יחד לחטיבה אחת, אלא התגלות יחוד עליון, שהכללות כולה של האומה, שמתאחדת על ידי קדושת הפסח, נעשתה לאישיות יחידה ממש – הולם הוא רושם הלילה, המתחזק אל היחידות, הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

הרב קוק (אורות ישראל ב', ג, ובשמונה קבצים):

הנשמה של היחידים, נשאבת ממקור חי העולמים... והכלל נותן נשמה ליחידים.

